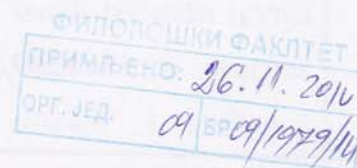

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЈЕШТАЈ

o ocjeni urađene doktorske teze mr Sanje Ljubišić pod nazivom „Filološke i metodičke vrijednosti udžbenika latinskog jezika u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1941. godine“.

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Nastavno- naučno vijeće Filološkog fakulteta je na 61. sjednici održanoj 14.11.2014. godine donijelo Rješenje o imenovanju komisije za pregled i ocjenu urađene doktorske disertacije mr Sanje Ljubišić, broj: 09/3.1878-7/14, pod nazivom: „Filološke i metodičke vrijednosti udžbenika latinskog jezika u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1941. godine“.

Imenovana je komisija u sljedećem sastavu:

1. Dr Pavao Knezović, redovni profesor za Latinski jezik i rimsku književnost Sveučilišta u Zagrebu, predsjednik
2. Dr Slobodanka Prtija, docent na užoj naučnoj oblasti Klasična filologija, na nastavnom predmetu Latinski jezik, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci, član, i
3. Dr Sanja Radanović, vanredni profesor za užu naučnu oblast Specifični jezici-njemački jezik, na Filološkom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci, član

1. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ТЕЗЕ

Doktorska teza kandidatkinje mr Sanje Ljubišić napisana je latiničnim pismom (Times New Roman, font 12, prored 1,15) i ukoričena tvrdim povezom. Obim disertacije iznosi ukupno 360 stranica, 32 tabele i 539 fusnota. Literatura se satoji od 232 jedinice podjeljene na Izvore i Literaturu. Izvore čine udžbenici latinskog jezika koji su korišteni u procesu nastave istraživanog perioda (gramatike, vježbanke i čitanke), zatim Godišnji izvještaji državnih i konfesionalnih gimnazija, službeni dokumenti (Školski i Prosvetni glasnici). Literatura se sastoji iz navedenih knjiga, zbornika, stručnih i naučnih članaka, te internet adresa.

Osim literature, sadržaja i uvodnih napomena tezu čine sedam tematskih cjelina: Radne metode istraživanja (6-9), Latinski jezik u procesu nastave (12-25), Koncepcija udžbenika latinskog jezika (30-41), Mjesto i uloga latinskog jezika u školstvu BiH od 1918. do 1941. godine (44-98), Analiza udžbenika (113-323), Metajezik udžbenika i stručna terminologija (324-337), Zaključak (338-341).

Tematska cjelina Radne metode istraživanja podjeljena je na dva poglavlja: Predmet, značaj, cilj, radna hipoteza, metoda i očekivani rezultati (6) i Osvrt na prikupljenu i korištenu građu (9). Ovaj tematski dio je metodološki i informativan u vezi načina istraživanja i korištenja građe.

Tematska cjelina *Latinski jezik u procesu nastave* sastoji se iz više manjih poglavlja i potpoglavlja koja govore o latinskom jeziku kao temelju humanističkog obrazovanja, bez kojeg ne bi mogle ni moderne nauke. Ukazano je na specifičnost latinskog jezika, budući da on nije govorni jezik. Upravo zbog te govorne disfunkcije i metodika nastave latinskog razlikuje se od metodike nastave modernih jezika. Posvećena je pažnja metodama nastave latinskog jezika koje se primjenjuju u nastavi: gramatičko-prevodna metoda, direktna metoda i kombinovana metoda. Svaka metoda je posebno obrađena i za svaku je ukazano na njene prednosti i nedostatke. Izneseni su metodološki principi na kojima bi trebalo temeljiti nastavu latinskog jezika. Na kraju je dat istorijat latinskog

jezika kao nastavnog predmeta na svim teritorijama koje su činile novonastalu državu Kraljevinu SHS, Kraljevinu Jugoslaviju. Istorijat je izložen od samih početaka učenja latinskog po manastirima, pa sve do njegovog učenja u raznovrsnim školama (gimnazijama realnim, realkama, klasičnim kao i tzv. „malim“ i „velikim“ gimnazijama). Tim se završava tematska cjelina koja ponajviše razmatra latinski jezik sa metodičkog aspekta.

Tematska cjelina sa naslovom *Koncepcija udžbenika latinskog jezika* sadrži poglavlja sa zastupljenim didaktičkim elementima. U prvom redu razjašnjena je definicija udžbenika, njegova svrha i namjena. Zatim je obrazloženo kakva je struktura i sadržaj pojedinih udžbenika latinskog jezika upotrebljavanih na bosanskohercegovačkom teritoriju od 1918. do 1941., te je govoreno o didaktičkom oblikovanju tih udžbenika i njihovom nastavnom sadržaju. Istaknute su filološke vrijednosti udžbenika latinskog jezika koje se sastoje iz jezičkih i sociokulturoloških sadržaja. Osim filoloških vrijednosti, posebno poglavlje se bavi metodičkim vrijednostima udžbenika latinskog jezika spomenutog perioda. U okviru metodičkih vrijednosti pažnja je usmjerena na gramatiku, vježbe (iz fonetike, leksike i gramatike) i tekstove koji su uvršteni u te udžbenike.

Tematska cjelina *Mjesto i uloga latinskog jezika u školstvu BiH od 1918. do 1941. godine* odnosi se na društveno-političku i prosvjetnu politiku Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije u čijem je sastavu bila i BiH. U ovoj tematskoj cjelini je objedinjena i prezentovana arhivska građa do koje je kandidatkinja došla na osnovu arhivskog istraživanja. Ukazano je na društveno-politički položaj BiH unutar nove države, zatim na obrazovni sistem i prosvjetnu politiku koju je sprovodila nova država. Kroz tabelarne preglede prikazane su gimnazije u BiH od 1918. do 1941. godine, njihovo nastajanje, način rada (potpune i nepotpune), te usmjerenja (klasične i realne). U nastavku su doneseni nastavni planovi i programi za latinski jezik koje su Kraljevina SHS i potom Kraljevina Jugoslavije propisivale i po kojima se izvodila nastava iz ovog predmeta. Izloženo je i na koji način i uolikoj mjeri se učio latinski jezik u državnim gimnazijama, a kako i uolikoj mjeri u konfesionalnim gimnazijama. Ta tematska cjelina završava sa prezentovanjem udžbenika latinskog jezika koje je odobrilo i propisalo Ministarstvo prosvete tadašnje države.

Tematska cjelina *Analiza udžbenika* je najveća i najznačajnija, jer čini empirijski dio ove disertacije. Urađena je deskriptivna analiza na prikupljenim udžbenicima latinskog

jezika koji su se koristili u nastavi istraživanog perioda. Analizom su obuhvaćene gramatike, vježbanke i čitanke. Prvo su obrađene gramatike raznih autora. Predstavljani su sadržaji pojedinih gramatika, a zatim su obrađeni kao posebna poglavlja fonetika, morfologija i sintaksa. Fonetika se bazirala na alfabetu, izgovoru i naglasku. Iz oblasti morfologije detaljno su analizirane imenice, pridjevi, brojevi, zamjenice, glagoli i nepormjenljive vrste riječi. Obrađeno je svih pet deklinacija i četiri konjugacije kroz šest vremena i tri načina. Sintaksu su, kao posebna poglavlja, činili dijelovi rečenice, sintaksa padeža, neodređeni glagolski oblici i određeni glagolski oblici. Dijelovi rečenice su se odnosili na subjekat, predikat i apoziciju i njihov odnos i funkciji u rečenici. Sintaksa padeža je obuhvatala sve padeže u latinskom i specifičnosti svakog pojedinog padeža, te njihova upotreba u rečenicama. Kod neodređenih glagolskih oblika posebno su analizirani infinitivi, participi, gerund, gerundiv i supin. U okviru infinitiva poseban značaj je ukazao konstrukcijama Akuzativ sa infinitivom i Nominativ sa infinitivom, a kod participa vodilo se računa o konstrukciji Ablativ apsolutni sa i bez participa. Vodilo se računa kako su u gramatikama prezentovani gerund i gerundiv, njihova upotreba i zamjena gerunda gerundivom, kao i perifrastična konjugacija pasivna i perifrastična konjugacija aktivna. Poglavlje koje se odnosi na određene glagolske oblike sadržavalo je analizu prostih i složenih rečenica, zavisno-složenih i nezavisno-složenih rečenica. Pri analizi posebna pažnja je posvećena zavisno-složenim rečenicama, njihovim veznicima i pravilu o slaganju vremena (Consecutio temporum). Poslije analize gramatika, slijedi analiza vježbanke. Takođe su predstavljani sadržaji za svaku pojedinu vježbanku upotrebljivanih u BiH promatranog perioda. Analiza vježbanke išla je u nekoliko pravaca, od kojih se jedan odnosio na gramatičku građu i njen raspored u vježbama, drugi na vrste vježbi (iz fonetike, gramatike, leksike, stilistike), zatim je analiza usmjerena na sistem rečenica u vježbama i njihov sadržaj, latinska štiva i njihov sadržaj i rječnik koji je bio sastavni dio svake vježbanke. Treću grupu udžbenika za latinski jezik predstavljale su čitanke. Tokom analize čitanke istaknute su njihove sadržajne vrijednosti, tematsko-strukturalne vrijednosti, književno-umjetničke vrijednosti i metodičke vrijednosti. U poglavlju koje govori o tematsko-strukturalnim vrijednostima učinjena je podjela čitanke na čitanke udžbenike i čitanke hrestomatije. Čitanke udžbenici su ustvari bili lingvistički udžbenici. One su sadržavale gramatičke tekstove, tekstove za ponavljanje, gramatičke sadržaje, te rječnik i svojom koncepcijom su podsjećale na vježbanke. Svaki od navedenih dijelova je posebno analiziran, a takođe se vodilo računa i o tematsko-strukturalnim vrijednostima

čitanki-hrestomatija. Poglavlje koje se odnosi na književno-umjetničke vrijednosti podjeljeno je na dva potpoglavlja: *Prozu* i *Poeziju*. U tom dijelu su detaljno analizirani književni tekstovi koji su bili uvršteni u svaku pojedinu čitankama. Polazište takve analize bila je u prvom redu rimska književnost i njeni najistaknutiji predstavnici, te odlomci iz njihovih najuspjelijih djela. Osim rimskih pisaca analizom su bili obuhvaćeni i pisci srednjeg i novog vijeka, koji su pisali na latinskom jeziku. Osim što su analizirani svi književni rodovi i vrste ukazano je i na moralnu i vaspitnu ulogu izabranih tekstova. Metodичke vrijednosti čitanki posmatrani su sa metodičko-didaktičkog aspekta koji se odnosio na odabir određenog gradiva, zatim raspored i prezentovanje tog gradiva učeniku, te svrha, zadatak i cilj koji su imali u samoj nastavi.

Tematska cjelina *Metajezik i stručna terminologija* kroz tabelarne preglede donosi terminologiju koja se susreće u analiziranim udžbenicima. Istaknuto je da je metajezik bio srpsko-hrvatski, zvanični jezik Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije. U pogledu stručne terminologije dat je prikaz stručnih termina koji se nalaze kod pojedinih autora analiziranih udžbenika, te njihov odnos prema današnjoj lingvistici. Tri tabele donose termine iz područja fonetike, morfologije i sintakse.

Zaključak je posljednja tematska cjelina u kojem kandidatkinja sažeto, jasno i precizno izlaže do kojih je rezultata došla na osnovu svog cjelokupnog istraživanja. Na osnovu dobijenih i iznesenih rezultata stvorila se jasna slika koje su to bile filološke i metodичke vrijednosti udžbenika latinskog jezika u BiH od 1918. do 1941. godine.

2. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Istraživanju udžbenika latinskog jezika u BiH u vremenskom periodu od 1918. do 1941. sa naučnog aspekta do sada nije posvećivana gotovo nikakva pažanja. Naučnici su se bavili društveno-političkom, kulturnom i ekonomskom istorijom, ali niko se nije bavio udžbenicima latinskog jezika, njihovom strukturom i sadržajima kao i njihovom značajnom pronosu u formiranju ličnosti kod učenika. Ovom disertacijom stvoren je opšti uvid sa stanovišta filološke, pedagoške i istorijske nauke. Istraženi su udžbenici koji su se koristili u bosanskohercegovačkim gimnazijama za vrijeme Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije. U sklopu filoloških istraživanja samih udžbenika osvjetljeni su i istorijski tokovi vezani za društveno-politički položaj BiH unutar nove države, kao i istorija školstva tog perioda. Sa pedagoškog stanovišta otkriveni su ciljevi, zadaci, metode i sredstva koja su korišćena u samom procesu nastave latinskog jezika. Rasvijetljeni su problemi vezani za školsko zakonodavstvo, nastavne planove i programe i odobrene udžbenike koje je propisivalo Ministarstvo prosveta. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi u kojoj mjeri i na koji način se učio latinski jezik u bosanskohercegovačkim gimnazijama od 1918. do 1941. godine. Osnova ovog istraživanja zasniva se na utvrđivanju filoloških i metodičkih vrijednosti udžbenika kao osnovnog sredstva u izvođenju nastave latinskog jezika. Filološke vrijednosti o kojima se vodilo računa prilikom istraživanja bile su vezane za jezičke i sociokulturološke sadržaje, a metodičke vrijednosti su se odnosile na strukturu udžbenika i način prezentovanja nastavnih sadržaja propisanih nastavnim programom. Cilj je bio otkriti metode, postupke i pravila na osnovu kojih su ti udžbenici sastavljeni i koja je njihova uloga bila u nastavi latinskog jezika pa i samom odgoju učenika. Analizom nastavnog gradiva i nastavnih tema koje su bile obuhvaćene udžbenikom stekao se uvid u njihov vaspitno-obrazovni cilj, ali i u trajne vrijednosti koje su učenici iz tih udžbenika ponijeli u život.

Prethodna naučna istraživanja vezana direktno za udžbenike latinskog jezika u BiH od 1918. do 1941. godine ne postoje, pa shodno tome ne postoji literatura koja je direktno vezana za temu. Literatura koja je indirektno vezana za tezu odnosi se na istoriju školstva

u BiH kojom su se bavili Papić, Mitar (1984): Školstvo u Bosni i Hercegovini (1918-1941), Sarajevo; Papić, Mitar (1972): Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878-1918), Sarajevo; Papić, Mitar (1982): Hrvatsko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine, Sarajevo; Papić, Mitar (1978): Istorija srpskih škola u BiH, Sarajevo, Pejanović, Đorđe (1953): Srednje i stručne škole u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, te doktorska disertacija Vasić, Lejla (2000): Školstvo u Bosni i Hercegovini od 1918-1929, Banja Luka. Prethodno istraživanje koje se odnosi na udžbenike njemačkog jezika Radanović, Sanja (2013): Metode u udžbenicima njemačkog jezika u Bosni i Hercegovini za vrijeme vladavine Austrougarske monarhije, Banja Luka, takođe je indirektno vezano i ima dodirnih tačaka (metodološki) sa problemom koji je istraživan u ovoj disertaciji.

Kao osnov za istraživanje ove teme poslužili su udžbenici latinskog jezika koji su bili u upotrebi u gimnazijama Bosne i Hercegovine za vrijeme Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije. Kandidatkinja je pri izradi teze konsultovala veliki broj Školskih izvještaja u kojima se nalaze podaci vezani za nastavni proces latinskog jezika, metod rada, nastavne sadržaje i udžbenike kao jedina sredstva u nastavi istraživanog perioda. Konsultovan je i veliki broj Školskih glasnika, kasnije Prosvetni glasnici koji takođe sadrže nastavne planove i programe za latinski jezik, Nastavni vjesnik – časopis za srednje škole, kao i niz drugih propisa, odredbi i ukaza vezanih za udžbenike latinskog jezika. Među navedenim nalaze se i Službene novine koje su donosile mnoge teme vezane za latinski jezik.

Doprinos teze u rješavanju izučavane problematike je u teoriji analize sadržaja uopšte, doprinos u rješavanju problema metodologije naučnog istraživanja udžbenika, koja podrazumjeva analizu, kritiku i izradu udžbenika. Upotrebljen metodološki postupak naučne analize udžbenika latinskog jezika može poslužiti kao obrazac za analizu udžbenika drugih predmeta budućim istraživačima. Umanjene su poteškoće u izboru i izradi dobrih udžbenika, jer se ovim istraživanjem došlo do objektivnih pokazatelja kvalitete udžbenika na osnovu kojih bi se stvorila mjerila za vrjednovanje udžbenika pojedinih predmeta. Na osnovu ovog rada otvara se mogućnost za što boljim sastavljanjem budućih udžbenika i nastavnog programa koji čine temelj nastave latinskog jezika.

Kandidatkinja mr Sanja Ljubišić je vodila računa da obuhvati najnovija i

najznačajnija saznanja vezana za nastavu i udžbenike latinskog jezika. Izučavala je ovu temu vezanu za savremene pokušaje nastave latinskog jezika po „prirodnoj metodi“. Rudolph, Masciantoni, Stephen Krashen and the Classical Languages, *The Classical Journal*, Vol. 84, No. 1. (Oct-Nov, 1988), pp- 53-56. (<http://www.jstor.org>, 16.7.2007); Stephen Krashen, *Principles and Practise of Second Lnaguage acquisition*, http://www.sdkrashen.com/SI_Acquisition_and_Learning/index.html; Krashen, Stephen: Usvajanje jezika u prirodnoj metodi u udžbenicima LLPSI, <https://sites.google.com/site/methodusnatura/>; Krashen Stephen: Standardi za uspjeh, <https://sites.google.com/site/methodusnatura/>; John Piazza o predavanju prof. Oerberga, John P. Piazza, Predavanje prof. Oerberga, autora *Lingua Latina per se illustrata*, <https://sites.google.com/site/methodusnatura/>; Luigi Miraglia o metodi natura, <https://sites.google.com/site/methodusnatura/>; Crnobrnja, Angela: Metoda „natura“ u poučavanju jezika, <https://sites.google.com/site/methodusnatura/>; Braun, K: *Kognitivna psihologija u podučavanju latinskog jezika*, London.

Analizirala je čitav niz literature vezane za savremene udžbenike latinskog jezika priređene po najnovijim metodičko-didaktičkim dostignućima i u skladu sa savremenim lingvistikom. Knezović, Pavao, Demo, Šime (2014): *Latinski jezik 1-2, Udžbenik Sveučilišta u Zagrebu* (Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu). V. Tantucci – T. Rimondi (1995): *Urbis et orbis lingua*, Vol. I-II, Poseidonia, Balogna. Ghiselli – G. Concialini (1990): *Il libro di latino – Teoria*, Laterza, Roma – Bari. Ghiselli – G. Concialini (1990): *Il libro di latino – Esercizi*, Laterza, Roma – Bari. Poletti, Leo (1983): *Corsi di latino*, vol. I: *Fonetica – morfologia – sintassi*, Paravia, Torino. Poletti, Leo (1983): *Corsi di latino*, vol. II: *Esercizi sulla morfologia e sintassi dei casi*; Nuova edizione a cura di Iolanda e Alberto Giaccone, Paravia, Torino. Pasquetti, Guido (1936): *Roma antica da vicino: dialoghi, scenette, spunti di conversazione latina per le scuole medie inferiori*, Ed. 5. riveduta, Remo Sandron, Milano.

Pri izradi disertacije konsultovani su i drugi brojni naučni i stručni članci, knjige i naučni zbornici koji se bave problematikom nastave i udžbenika latinskog jezika.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Materijal koji je poslužio kao osnova pri izradi doktorske teze su na prvom mjestu udžbenici latinskog jezika koji su se koristili u srednjim školama u BiH u periodu od 1918. do 1941. godine, bez obzira na autora, godinu i mjesto izdanja. To su udžbenici koji su bili odobreni za upotrebu od strane Ministarstva prosvete Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije i oni broje 63 udžbenika, oko 12.000 stranica teksta. Mjesto izdanja tih udžbenika su Sarajevo, Beograd, Zagreb, a godine izdanja su velikog raspona iz čega se izvodi zaključak o njihovoj velikoj vremenskoj i prostornoj upotrebi. Od ukupno 63 udžbenika koji su bili u upotrebi u bosanskohercegovačkim gimnazijama istraživanog perioda analizirano je 56, a sedam udžbenika nije pronađeno jer ih ne posjeduje nijedna biblioteka kako one univerzitetske (Beograd, Sarajevo, Zagreb), tako ni specificirane fakultetske, a ni školske i gradske biblioteke. Udžbenici koji nisu pronađeni uglavnom su bili udžbenici naslijeđeni iz austrougarskog perioda, stranih autora, štampani u Beču. Oni su bili veoma kratko u upotrebi u Kraljevini SHS, jer nova država prpopisuje nove udžbenike prema kojima se izvodi nastava latinskog jezika.

Sekundarni materijal činili su Školski izvještaji i Školski glasnici, koji kasnije mijenjaju ime u Prosvetni glasnik. Arhivska građa koja se odnosi na ovu tezu, a koju je kandidatkinja sakupila, obradila i prezentovala su porpisi Ministarstva prosvete: uredbe, naredbe, ukazi, zabrane, odluke, upistva, propisi, pravila, nastavni planovi i programi i odredbe koje se odnose na odobrene udžbenike. Kandidatkinja je koristila i mnogobrojnu drugu literaturu koja je vezana za temu rada. To su naučne i stručne knjige, doktorati, monografije, zbornici radova, časopisi, stručni i pregledni članci, internet stranice i drugi izvori. S obzirom da se radi o materiji koja je istraživana sa lingvističkog, pedagoškog i istorijskog aspekta kandidatkinja je konsultovala mnogobrojnu literaturu iz sve tih oblasti sa najvećim akcentom na literaturu iz oblasti lingvistike i literaturu vezanu za latinski jezik.

Prilikom izrade doktorske teze kandidatkinja je u velikoj mjeri koristila arhivsku

građu iz Arhiva BiH i Historijskog arhiva Sarajevo, Arhiva Republike Srpske u Banjoj Luci. Sva ostala literatura sakupljena je iz bibliotečkih fondova Univerzitetske biblioteke u Sarajevu, Univerzitetske biblioteke u Beogradu, Narodne i univerzitetske biblioteke u Banjoj Luci, Nacionalne u sveučilišne knjižnice u Zagrebu, te specijalnih biblioteka koje posjeduju odjeljena klasične filologije na Filozofskim fakultetima u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu.

U proučavanju i istraživanju udžbenika latinskog jezika korištena je deskriptivna, analitička, komparativna i eksperimentalna metoda. Deskriptivno-analitička metoda poslužila je za opis udžbenika latinskog jezika koji su u tezi podijeljeni na tri vrste: gramatike, vježbanke i čitanke. Analizom su obuhvaćeni struktura teksta, metoda izlaganja, količina informacija, logička povezanost rečenica u tekstu, izbor književnih tekstova, povezanost novog sa poznatim i na kraju u kojoj mjeri su udžbenici ispunjavali didaktičke i psihološke zahtjeve. Osim deskripcije i analize korišten je metod komparacije, valorizacije i klasifikacije, upoređivanje datih udžbenika i njihova klasifikacija po težini i raspodjeli određenog gradiva. Na osnovu toga izvedeni su pouzdani zaključci koje su konstantne cjeline iz fonetike, morfologije i sintakse latinskog jezika bile zastupljene u učenju tog jezika, a šta se može smatrati varijantama i svojevrsnim dopunama. Metodologijom naučnog istraživanja udžbenika utvrđene su njihove filološke i metodičke vrijednosti. Primjenom spomenutih metoda dobio se odgovor da li su proučavane vrijednosti postojane ili su se tokom vremena mijenjale i u kom pravcu se vršilo to mijenjanje. Kako bi utvrdila da li su filološke i metodičke vrijednosti istraživanih udžbenika promjenjene, prevaziđene ili su naprotiv ostale postojane kandidatkinja je svaki udžbenik posebno analizirala, ocjenila i kritički preispitala u svjetlu savremenih vrijednosti udžbenika latinskog jezika i savremene lingvistike. Metodološki problemi u proučavanju udžbenika, a koji se odnose na lingvistiku, književnost, stilistiku i metodiku u ovom radu su uspješno razrješeni. U radu je primjenjena i istorijska metoda na osnovu koje se stvorio uvid vremena i prilika kada su istraživani udžbenici nastali i u kojim su se školama i u kojoj mjeri koristili. Na osnovu nje su utvrđeni nastavni planovi i programi koje je propisalo Ministarstvo prosvete Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije. Nastavni planovi i programi su od posebne važnosti, jer je predmet istraživanja i usklađenost datog sadržaja udžbenika sa nastavnim programom latinskog jezika diktirao obim, redosljed, dubina, način prezentovanja, saopštavanja, opisivanja i tumačenja određenog gradiva u udžbeniku. Osim toga

rasvijetljeni su tipovi zadataka i vježbi, jezičke i stilske vrijednosti izlaganja, te prilagođenost terminologije uzrastu učenika.

Kandidatkinja se pridržavala plana istraživanja koji je dat prilikom prijave doktorske teze. Udžbenici koji su analizirani u disertaciji daju dovoljno parametara za pouzdano istraživanje, statistička obrada podataka je adekvatno urađena i dobijeni rezultati su u radu jasno prikazani.

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Naučno istraživanje udžbenika latinskog jezika koji su bili u upotrebi u BiH od 1918. do 1941. godine sagledano je kroz prizmu istorije školstva tog perioda. Time se lakše mogao pratiti nastavni proces latinskog jezika i utvrditi da li su propisani udžbenici pratili nastavni program. Naučnim opisivanjem kandidatkinja je govorila o latinskom jeziku, njegovoj ulozi i značaju kroz vijekove i njegovoj održivosti do danas.

Istraživanje se temeljilo na udžbenicima latinskog jezika koji su bili sredstvo nastave u raznim bosanskohercegovačkim gimnazijama pomenutog perioda. Osim taksativnog navođenja naslova i autora udžbenika, izvršena je analiza svakog pojedinačno. Naučnim opisivanjem i analizom, te komparacijom i klasifikacijom svakog udžbenika latinskog jezika iz ovog perioda formirano je naučno i kritičko mišljenje u vezi samih udžbenika, njihovih autora, ali i nastave latinskog jezika u gimnazijama.

Kandidatkinja se pri izradi disertacije bavila filološkim i metodičkim proučavanjem udžbenika latinskog jezika koji su se koristili u BiH za vrijeme Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije. Niko se nije prije bavio tom problematikom. Do danas nije niko ulazio u problem i detaljnija istraživanja udžbenika latinskog jezika ovog perioda. Ovom disertacijom otkriveno je kako se mnogo udžbenici koristilo (čak 63), utvrđene su bitne karakteristike svakog od njih, klasifikovani su po težini i izvrsnosti i povezani su sa istim i sličnim udžbenicima. Utvrđeno je koliko su istraživani udžbenici sadržavali određene filološke vrijednosti i kako su iste bile prezentovane sa didaktičko-metodičkog aspekta što ujedno ukazuje na metodičke vrijednosti udžbenika.

Dobijeni rezultati na osnovu izvršenog istraživanja su pravilno, logično i jasno tumačeni sa ispoljavanjem vlastitog suda kandidatkinje i njene dovoljne kritičnosti. Kandidatkinja ukazuje kako su bili koncipirani udžbenici latinskog jezika, koje su sadržaje imali, na koji način su ti sadržaji prezentovani i koja su stvarna znanja učenici mogli iz njih poostići. Prema koncepciji i sadržaju udžbenici su podijeljeni u tri grupe: gramatike,

vježbanke i čitanke. Za svaku grupu udžbenika argumentovano su izneseni rezultati do kojih se došlo. Kandidatkinja ukazuje na malobrojnost latinskih gramatika, na njihovu osnovnu svrhu i cilj, a to je sticanje kompetencije iz latinskog jezika. Donosi svoj sud o svakoj pojedinoj analiziranoj gramatici, pri tom izdvajajući gramatiku Julija Golika koja zadovoljava sve kriterije današnjih gramatika latinskog jezika i sa filološkog i sa metodičkog aspekta. Detaljno obrazlaže razloge zbog kojih ova gramatika zavrijeđuje pažnju i ističe da ona svojim sadržajem i načinom prezentovanja prevazilazi srednjoškolski udžbenik i svrstava se u red priručnika koji može poslužiti i za ozbiljnije bavljenje latinskim jezikom. Detaljno su analizirane i ostale gramatike latinskog jezika od drugih autora i izneseni su rezultati i kritičko mišljenje u vezi njih. Kandidatkinja jasno i precizno iznosi i dobijene rezultate nakon izvršene detaljne analize vježbanki. Ukazuje na njihovu osnovnu svrhu u nastavi, na njihove sadržaje i odgojne vrijednost. Ističe da ih je bio mali broj, jer su u kasnijem periodu preimenovane u čitanke. Vježbanke koje su se dugo vremena zadržale u procesu nastave uglavnom su bile naslijeđene iz perioda Austrougarske monarhije. Njihova dugotrajnost u nastavi latinskog jezika bila je zbog izvrsnosti u odabiru gradiva, prilagođenosti gradiva uzrastu učenika i vrstama vježbi koje su sadržavale. Kandidatkinja otkriva koje su to bile vrste vježbi obuhvaćene vježbankama, te ističe da su vježbanke koncipirane po gramatičko-prevodnoj metodi. Na kraju su izneseni dobijeni rezultati vezani za čitanke koje, na osnovu izvršene analize, kandidatkinja dijeli na čitanke-udžbenike i čitanke-hrestomatije. Ukazuje na osnovne karakteristike i razlike između čitanke-udžbenika i čitanke-hrestomatija. Otkriva koji su to bili sadržaji jednih i drugih, koji su bili izabrani tekstovi i koje su im književno-umjetničke vrijednosti. Istraživanjem čitanke-hrestomatija kandidatkinja je došla do rezultata vezanih za izbor tekstova i pisaca iz rimske književnosti klasičnog perioda, a takođe dobijeni su i rezultati koji govore o izboru pisaca i odlomaka iz njihovih najboljih djela, kao i onih iz srednjeg i novog vijeka. Analizom tekstova kandidatkinja zaključuje da su izabrani tekstovi pored obrazovne imali i vaspitnu ulogu, te iznosi argumente za tu tvrdnju. Na kraju zaključuje da su svi udžbenici latinskog jezika istraživanog perioda sastavljeni po gramatičko-prevodnoj metodi po kojoj se i izvodila nastava latinskog jezika. Udžbenici su pratili nastavni program i obuhvatali su sve jezičke sadržaje koji se ubrajaju u filološke vrijednosti. Vezano za terminologiju i današnju lingvistiku u analiziranim udžbenicima uočeni su, s danšnjeg aspekta rijetki arhaizmi, ali to nisu bili u vrijeme nastanka udžbenika. Sa metodičkog stanovišta kandidatkinja zaključuje da su istraživani udžbenici svi bili koncipirani po jednoj i

dominantnoj metodi u nastavi latinskog jezika u tom periodu, a to je gramatičko-prevodna, te iznosi glavna obilježja te metode. Kandidatkinja je na osnovu sveobuhvatne i detaljne analize došla do saznanja da udžbenici, koji su predmet ovog istraživanja, ne zaostaju za današnjim udžbenicima latinskog jezika, ali ipak da se ne mogu porediti sa današnjim oblicima nastave modernih jezika.

Teorijski doprinos ove disertacije je u njenoj kvalitativnoj i kvantitativnoj metodi istraživanja školskih udžbenika koja se može primjeniti i na ostalim udžbenicima iz drugih nastavnih predmeta. Teorija udžbenika je relativno nova nauka interdisciplinarnog karaktera. Udžbenik je izvor znanja i strukturalno ga čine sadržaj, koji je determinisan nastavnim planom i programom, te didaktičko-metodički aparat, koji je odgovoran za način prezentovanja tog sadržaja. U ovom radu je utvrđeno koje su to bile filološke i metodičke vrijednosti udžbenika latinskog jezika u periodu od 1918. do 1941. godine. Na osnovu dobijenih rezultata ova disertacija značajno doprinosi optimalnom stvaranju novih i objektivnoj valorizaciji već postojećih udžbenika latinskog jezika. Na osnovu utvrđenog sadržaja i cilja nastave latinskog jezika istraživanog perioda i u poređenju sa današnjim izvođenjem nastave ovaj rad može poslužiti kao osnova za stvaranje optimalnog udžbeničkog modela i samim tim obezbjeđenje nastavnog procesa adekvatnim didaktičko-metodičkim materijalima.

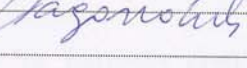
5. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Kandidatkinja je kroz svoj rad, iz oblasti koja do sada nije istraživana, dala svoj doprinos u teoriji udžbenika latinskog jezika i njegovog konstruisanja. Radom su donesene i istaknute sve filološke i metodičke vrijednosti koje jedan udžbenik latinskog jezika treba da posjeduje. Naučna vrijednost ove teze ogleda se u samom načinu korištenja naučnih metoda, izrade sistema opisivanja, analize, ekspertize, klasifikacije i valorizacije udžbenika kojih se kandidatkinja pridržavala. Doprinos ovog rada odnosi se i na cjelokupnu nastavu latinskog jezika, jer su u njemu obrađene nastavne metode i nastavni oblici koji se mogu koristiti u nastavi latinskog jezika. U ovom radu su analizirani udžbenici kao polazno i

nezaobilazno nastavno sredstvo kojim se prenose znanja iz latinskog jezika. Definisano je koja su to znanja iz latinskog jezika koja trebaju da učenici usvoje. U naučnom proučavanju udžbenika na kojem se temelji ovaj rad izdvaja se zasnivanje jedinstvenih i pouzdanih kriterija valorizacije udžbenika koji omogućavaju budućim istraživačima da, služeći se istom metodologijom istraživanja, dođu do sličnog opisa i procjene određenog udžbenika.

Budući da rad kandidatkinje mr Sanje Ljubišić pod nazivom *Filološke i metodičke vrijednosti udžbenika latinskog jezika u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1941. godine* zadovoljava sve kriterije i standarde doktorske disertacije Komisija jednoglasno predlaže Nastavno-naučnom vijeću Filološkog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci da usvoji ovaj Izvještaj i odobri javnu odbranu.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1.
2.
3.
4. _____
5. _____
6. _____

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлог због којих не жели да потпише извјештај.